

مجله دانش حسابداری / سال دوم / شماره ۴ / بهار ۱۳۹۰ / صفحات ۴۹-۶۴

نقش تحریفات موقت حسابداری در کاهش پایداری ارقام تعهدی

دکتر جواد رضازاده*
محمد رحیم پور**
محمود نصیری***

تاریخ پذیرش: ۸۹/۱۲/۲۵

تاریخ دریافت: ۸۹/۸/۲۴

چکیده

نتایج تحقیقاتی که با کار اسلوان (۱۹۹۶) آغاز شده است نشان می‌دهد پایداری جزء تعهدی سود از جزء نقدی آن کمتر است. بعضی از اندیشمندان بر نقش تحریفات حسابداری در کم بودن پایداری ارقام تعهدی تأکید دارند. بعضی دیگر آن را به شاخصهای اقتصادی همچون رشد شرکت نسبت می‌دهند. این تحقیق نیز با تحلیل اطلاعات مربوط به نمونه‌ای از شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۷ به بررسی نقش تحریفات حسابداری در کم بودن پایداری ارقام تعهدی می‌پردازد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که تحریفات حسابداری عاملی مهم در کاهش پایداری ارقام تعهدی است. همچنین نتایج حاکی است که رشد فروش، پایداری ارقام تعهدی را کاهش، و استفاده کارآمد از داراییها، پایداری ارقام تعهدی را افزایش می‌دهد.

* استادیار حسابداری دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)

** کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)

*** کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)

نویسنده مسئول مقاله: جواد رضازاده (Email: javad_rezazade@yahoo.com)

واژه‌های کلیدی: تحریفات حسابداری، رشد فروش، کارایی مدیریت داراییها، پایداری اقلام تعهدی.

مقدمه

شناخت ویژگیهای اقلام تعهدی از جمله پایداری آن یکی از اهداف مهم تحقیقات حسابداری مالی است. اقلام تعهدی محصول مستقیم حسابداری تعهدی است که اساس حسابداری و گزارشگری مالی را تشکیل می‌دهد. محور اصلی حسابداری تعهدی، شناسایی و اندازه‌گیری داراییها و بدهیها، همراه با نشان دادن تغییرات غیرنقدی در داراییها و بدهیها است. یکی از اهداف اصلی تحقیقات در حوزه حسابداری مالی، بررسی چگونگی کمک اقلام تعهدی به تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران است. شواهد تحقیق دی چاو (۱۹۹۴) حاکی از آن است که سود تعهدی، عملکرد شرکت را بهتر از سود نقدی نشان می‌دهد؛ اما به دنبال آن اسلوان (۱۹۹۶) نشان داد که در الگوی پیش بینی سودآوری شرکتها پایداری جزء تعهدی سود از جزء نقدی آن کمتر است. به نظر اسلوان (۱۹۹۶) هر چند حسابداری تعهدی خلاصه عملکرد شرکتها را بهتر از حسابداری نقدی نشان می‌دهد، در ارزیابی عملکرد شرکتها باید به اقلام تعهدی، وزن و اهمیت کمتری داده شود در حالی که یافته‌های او حاکی بود که سرمایه‌گذاران در ارزیابیهای خود به اقلام تعهدی وزن کمتری نمی‌دهند و به همین دلیل دچار خطا می‌شوند. در واقع سرمایه‌گذاران دخالت ذهنیت را در برآورد اقلام تعهدی بدرستی در نمی‌یابند.

برای بررسی تأثیر ذهنی بودن اندازه‌گیری اقلام تعهدی بر پایداری آنها در این مقاله اقلام تعهدی به دو بخش رشد و کارایی تجزیه شده است. بخش رشد به اقلام تعهدی قابل انتساب به رشد خروجیهای شرکت یعنی رشد فروش و بخش کارایی آن به اقلام تعهدی غیرمرتبط با رشد خروجیها اشاره دارد. در ادامه مقاله به ترتیب مبانی نظری، پیشینه موضوع، فرضیه‌ها، روش تحقیق، یافته‌ها و در نهایت بحث و تفسیر نتایج و پیشنهادها ارائه می‌شود.

مبانی نظری

قبل از پرداختن به قضیه پایداری ارقام تعهدی، ارائه تعریفی روشن از این ارقام ضرورت دارد. پس از هیلی (۱۹۸۵) اغلب محققان از جمله اسلوان (۱۹۹۶)، خلی (۲۰۰۱)، تامس و ژانگ (۲۰۰۱) ارقام تعهدی را تغییر در تفاضل سرمایه در گردش غیرنقدی و هزینه استهلاک تعریف کردند. اما این تعریف، شامل ارقام تعهدی مربوط به داراییها و بدهیهای عملیاتی غیرجاری و داراییها و بدهیهای مالی نمی‌شد. فیرفیلد و همکارانش (۲۰۰۳) نیز در تعریف خود تنها به ارقام تعهدی سرمایه در گردش اشاره کردند و ارقام تعهدی عملیاتی غیرجاری را شکلی از رشد در نظر گرفتند. به هر حال، تفاوت کلیدی میان ارقام تعهدی سرمایه در گردش و ارقام تعهدی عملیاتی غیرجاری در این است که منافع و تعهدات آینده مربوط به ارقام تعهدی عملیاتی غیرجاری، مدت زمان بیشتری را برای تحقق می‌طلبد.

ریچاردسون و همکارانش (۲۰۰۵) تعریف جامعتری را ارقام تعهدی ارائه کردند. بنا به تعریف آنها ارقام تعهدی تفاوت سود حسابداری (که بر اساس استانداردهای حسابداری تعیین می‌شود) و سود نقدی است. این تعریف، ارقام تعهدی مربوط به همه حسابهای ترازنامه را دربرمی‌گیرد. طبق این تعریف، تغییرات در حساب داراییها و بدهیهای غیر نقدی بیانگر ارقام تعهدی ناشی از تعهدات یا منافع مورد انتظار آینده است. بنابراین، ارقام تعهدی کل از مجموع ارقام تعهدی سرمایه در گردش (تغییرات در حساب داراییها و بدهیهای عملیاتی جاری غیرنقدی)، ارقام تعهدی غیر جاری (تغییرات در حساب داراییها و بدهیهای عملیاتی غیرجاری) و ارقام تعهدی مالی (تغییرات در حساب داراییها و بدهیهای مالی غیر نقدی) تشکیل می‌شود.

آن گونه که اشاره شد، ارقام تعهدی را می‌توان به دو جزء تقسیم کرد:

۱. ارقام تعهدی ناشی از رشد فعالیت شرکتها
۲. ارقام تعهدی ناشی از کارایی مدیریت داراییهای عملیاتی شرکتها.

بخشی از ارقام تعهدی در اثر رشد فعالیت شرکتها، افزایش می‌یابد (جونز ۱۹۹۱). این بخش از ارقام تعهدی را غیراختیاری یا نرمال می‌گویند؛ اما، نتیجه مطالعه اخیر چن و همکارانش (۲۰۰۶) نشان می‌دهد که پایداری کم جزء تعهدی سود را در اصل می‌توان به ارقام تعهدی اختیاری نسبت داد؛ برای مثال، فرض کنید که موجودیها بدون ارتباط با فروش افزایش یابد. این افزایش را می‌توان به کاهش بخش کارایی ارقام تعهدی نسبت داد؛ زیرا افزایش موجودیها می‌تواند دو دلیل داشته باشد: اول اینکه ارزش موجودیها بیش نمایی شده باشد که بیانگر تحریف موقت حسابداری است. دوم اینکه مدیریت موجودیها، کارایی لازم را نداشته باشد.

پیشینه موضوع

در ادامه تحقیق اسلوان (۱۹۹۶) درباره پایداری جزء تعهدی سود، تحقیقات متعددی به عمل آمده است که می‌توان آنها را به دو جریان نسبت داد: جریان اول تحقیقات بر اساس حدس اسلوان (۱۹۹۶) مبنی بر اینکه پایداری کم جزء تعهدی سود به طور عمدی از ذهنی بودن برآورد ارقام تعهدی ناشی می‌شود، شکل گرفته است؛ برای مثال خی (۲۰۰۱) نشان داد که پایداری کم جزء تعهدی سود را می‌توان به وجود ارقام تعهدی اختیاری نسبت داد که با استفاده از الگوی اصلاحی جونز (۱۹۹۱) قابل تعریف است. او نتیجه می‌گیرد که مدیران به واسطه ارقام تعهدی اختیاری، دیدگاه‌های فرصت طلبانه خود را در سود وارد می‌کنند. دی چاو و دی چف (۲۰۰۲) و ریچاردسون و همکارانش (۲۰۰۵) نیز نشان دادند که پایداری کم ارقام تعهدی با دیدگاه وجود خطا در برآورد این ارقام سازگاری دارد. به طور کلی این گروه از محققان نتیجه گرفتند که پایداری کم جزء تعهدی سود را می‌توان به تحریفات موقت حسابداری^۱ نسبت داد و این تحریفات هم در خطای برآورد ارقام تعهدی ریشه دارد. خطای برآورد ارقام تعهدی هم می‌تواند از اشتباهات غیر عمدی در برآورد منافع آینده و تعهدات و یا از دستکاری عمدی ارقام توسط مدیریت ناشی شود.

جریان دوم تحقیقات حاکی است که پایداری کم جزء تعهدی سود در همبستگی ارقام تعهدی و شاخصهای اقتصادی همچون رشد شرکت ریشه دارد. فیرفیلد و همکارانش (۲۰۰۳) نشان دادند که پایداری کم ارقام تعهدی از ارقام تعهدی مرتبط با سرمایه در گردش نشأت می‌گیرد که اسلوان (۱۹۹۶) از آن به عنوان رشد حسابهای غیرجاری ترازنامه یاد می‌کند. آنها استدلال می‌کنند که پایداری کم جزء تعهدی سود از رابطه رشد شرکت و میزان کم عایدات اقتصادی^۲ سرمایه گذارهای جدید ناشی می‌شود. در پاسخ به این سؤال که میزان کم عایدات اقتصادی در کجا ریشه دارد، باید علاقه‌مندان را به مبحث نرخ بازده نهایی نزولی^۳ سرمایه‌گذارها ارجاع داد. هم‌چنین پایداری کم جزء تعهدی سود را می‌توان به تأثیر متقابل رشد شرکت و محافظه‌کاری مستتر در اصول و استانداردهای حسابداری نسبت داد (فیرفیلد و همکارانش، ۲۰۰۳).

پایداری ارقام تعهدی شرکتهای ایرانی به طور مستقیم مورد مطالعه و ارزیابی قرار نگرفته است. اما نوروش و همکارانش (۱۳۸۵) برای تعیین کیفیت ارقام تعهدی و سود، پایداری سود را مورد توجه قرار دادند. آنها با تعریف پایداری سود به صورت رابطه سود سال جاری (متغیر مستقل یا توضیحی) با سود سال بعد (متغیر وابسته) دریافتند هر چه جزء ارقام تعهدی سود شرکتهای افزایش می‌یابد از میزان پایداری سود کاسته می‌شود. کردستانی و مجدی (۱۳۸۶) نیز در راستای مطالعه تأثیر پایداری سود بر هزینه سرمایه، پایداری سود را مورد توجه قرار دادند. آنها برای اندازه‌گیری پایداری سود شرکتهای از الگوی مشابه نوروش و همکارانش (۱۳۸۵) استفاده کردند که طی آن رابطه سود سال جاری (متغیر وابسته) با سود سال قبل (متغیر توضیحی) مورد بررسی قرار می‌گرفت. یافته‌های آنها نشان می‌داد پایداری سود با هزینه سرمایه رابطه معکوس دارد. لازم به یادآوری است که در تحقیقات داخلی اشاره شده، پایداری جزء تعهدی سود و مهمتر از آن علت کم بودن آن مورد بررسی و مطالعه قرار نگرفته است. پرداختن به این دو مورد، موضوع این مقاله تشکیل می‌دهد.

فرضیه‌ها

با توجه به مباحث مطرح شده می‌توان فرضیه‌های زیر را ارائه کرد:

فرضیه اول: تحریفات موقت حسابداری موجب کاهش پایداری اقلام تعهدی می‌شود؛ به بیان دیگر، اقلام تعهدی با بازده حسابداری آینده رابطه منفی دارد.

فرضیه دوم: رشد فروش موجب کاهش پایداری اقلام تعهدی می‌شود.

فرضیه سوم: افزایش کارایی مدیریت داراییها موجب افزایش پایداری اقلام تعهدی می‌شود و یا برعکس (بین کارایی مدیریت داراییها و پایداری اقلام تعهدی، رابطه مستقیم وجود دارد).

فرضیه چهارم: جزء تعاملی رشد فروش و کارایی مدیریت دارایی موجب افزایش پایداری اقلام تعهدی می‌شود (بین اثر تعاملی کارایی مدیریت داراییها و رشد فروش با پایداری اقلام تعهدی، رابطه مستقیم وجود دارد).

روش تحقیق

هدف این مقاله بررسی تجربی تأثیر تحریفات حسابداری مستتر در اقلام تعهدی بر کاهش پایداری این اقلام است. در ادامه تأثیر اجزای تشکیل دهنده اقلام تعهدی شامل رشد فروش و کارایی مدیریت داراییها نیز بر پایداری جزء تعهدی سود حسابداری مورد بررسی و آزمون قرار می‌گیرد. فرضیه‌های تحقیق با استفاده از الگوهای رگرسیون یک متغیره و چند متغیره آزمون می‌شود. چگونگی آزمون فرضیه‌ها و همچنین شیوه اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق به تفصیل در ادامه بحث تشریح شده است.

روش آزمون فرضیه اول

به لحاظ نظری نتیجه مباحث مربوط به تأثیر تحریفات موقت حسابداری بر کاهش پایداری اقلام تعهدی این است که در رابطه زیر ضریب اقلام تعهدی، منفی و به بیان دیگر $\gamma_2 < 0$ باشد.

$$RNOA_{t+1} = \gamma_0 + \gamma_1 RNOA_t + \gamma_2 ACC_t + v_{t+1} \quad \text{الگوی (۱):}$$

جایی که:

$RNOA_{t+1}$: میزان بازده حسابداری برای دوره $t+1$

$RNOA_t$: میزان بازده حسابداری برای دوره t

ACC_t : جزء تعهدی سود حسابداری برای دوره t

v_{t+1} : باقیمانده الگو (انتظار بر این است که میانگین آن صفر باشد و با $RNOA_t$ و

ACC_t همبستگی نداشته باشد) است.

در این الگو فوق تمامی متغیرها از جمله سود عملیاتی بر معیار مناسبی از سرمایه گذاری یعنی خالص دارایی عملیاتی، تقسیم و بدین ترتیب سود عملیاتی به نرخ بازده حسابداری تبدیل شده است.

روش آزمون فرضیه‌های دوم، سوم و چهارم

برای تجزیه اقلام تعهدی به دو بخش کارایی و رشد از معیار کل اقلام تعهدی (ACC) استفاده شده است؛ یعنی تغییر خالص دارایی عملیاتی دوره جاری (NOA_t)، نسبت به خالص دارایی عملیاتی دوره قبل (NOA_{t-1}) تقسیم بر خالص دارایی عملیاتی دوره قبل (NOA_{t-1}). خالص دارایی عملیاتی (NOA_t) به صورت تفاوت دارایی عملیاتی غیر نقد و بدهی عملیاتی تعریف می‌شود. این تعریف با متغیر «رشد خالص دارایی عملیاتی» فیرفیلد و همکارانش (۲۰۰۳) و متغیر «کل اقلام تعهدی عملیاتی» ریچاردسون و همکارانش (۲۰۰۵) مطابقت دارد؛ بنابراین:

$$ACC_t = \frac{NOA_t - NOA_{t-1}}{NOA_{t-1}} \quad \text{الگوی (۲):}$$

به شرطی که:

$$NOA_t = OA_t - OL_t$$

$$OA_t = AR_t + INV_t + CAO_t + PPE_t + INT_t + AO_t$$

$$OL_t = AP_t + CLO_t + LO_t$$

جایی که NOA_t خالص داراییهای عملیاتی در سال t ، OAt داراییهای عملیاتی در سال t ، OLt بدهیهای عملیاتی در سال t ، Art حسابهای دریافتی در سال t ، $INvt$ موجودی کالا در سال t ، $CAOt$ سایر داراییهای جاری در سال t ، $PPEt$ اموال، ماشین آلات و تجهیزات در سال t ، $INTt$ ، داراییهای نامشهود در سال t ، AOt سایر داراییهای بلند مدت در سال t ، APt حسابهای پرداختی در سال t ، $CLOt$ سایر بدهیهای جاری در سال t و LOt سایر بدهیهای بلند مدت در سال t است.

ریچاردسون و همکارانش (۲۰۰۶) جزء کارآیی ارقام تعهدی را با استفاده از میزان استاندارد گردش خالص دارایی عملیاتی^۴ (AT_t) یعنی فروش دوره جاری ($Sales_t$) تقسیم بر خالص دارایی عملیاتی دوره جاری (NOA_t) تعریف کرده‌اند:

$$AT_t = \frac{Sales_t}{NOA_t} \quad \text{الگوی (۳):}$$

با توجه به الگوی (۳)، الگوی (۲) را می‌توان به صورت زیر بازنویسی کرد:

$$ACC_t = \frac{\Delta NOA_t}{NOA_{t-1}} = \frac{\Delta Sales_t}{Sales_{t-1}} - \frac{\Delta AT_t}{AT_t} - \left(\frac{\Delta Sales_t}{Sales_{t-1}} \times \frac{\Delta AT_t}{AT_t} \right) \quad \text{الگوی (۴):}$$

$$\frac{\Delta Sales_t}{Sales_{t-1}} : \text{جزء رشد فروش}^5 \text{ (SG) ارقام تعهدی}$$

$$\frac{\Delta AT_t}{AT_t} : \text{جزء کارایی ارقام تعهدی}$$

$$\frac{\Delta Sales_t}{Sales_{t-1}} \times \frac{\Delta AT_t}{AT_t} : \text{جزء تعاملی رشد فروش و کارایی}$$

این تجزیه نشان می‌دهد که ارقام تعهدی عملیاتی شامل اجزای زیر است:

۱. ارقام تعهدی که به طور مستقیم با رشد فروش مرتبط است؛ یعنی با فرض ثابت ماندن کارایی، رشد فروش به افزایش متناسب ارقام تعهدی منجر می‌شود. رشد سرمایه‌گذاری واقعی هم در این عامل قرار می‌گیرد.

۲. اقلام تعهدی که با کارآیی رابطه منفی دارد. با فرض نبود رشد فروش، کاهش در کارایی مدیریت داراییها به افزایش نسبی اقلام تعهدی منجر می‌شود. تحریفات موقت حسابداری همانند بیش نمایی موجودی‌ها هم بخشی از این عامل را تشکیل می‌دهد. این تجزیه هم‌چنین شامل عاملی به نام اثر متقابل رشد فروش و تغییر کارایی است که اثر هم‌زمان این دو متغیر را نشان می‌دهد. برای بررسی تجربی رشد فروش و تغییرات کارایی مدیریت داراییها و هم‌چنین اثر تعاملی این دو بر پایداری اقلام تعهدی از الگوی زیر استفاده شده است:

$$\text{RNOA}_{t+1} = \gamma_0 + \gamma_1 \text{RNOA}_t + \gamma_2 \text{SG}_t - \gamma_3 \Delta \text{AT}_t - \gamma_4 (\text{SG}_t \times \Delta \text{AT}_t) + v_{t+1} \quad (5) \text{ الگوی}$$

در این الگوی علامت منفی جزء کارایی و جزء تعامل رشد فروش و تغییرات کارایی از الگوی جبری شماره (۴) منتقل شده است و بیانگر نوع رابطه این متغیرها با متغیر وابسته نیست. برای توضیح بیشتر لازم به یادآوری است که سه جزء مورد اشاره در واقع اجزای تشکیل دهنده اقلام تعهدی کل (ACC_t) است؛ اما با توجه به اینکه رشد فروش موجب افزایش اقلام تعهدی می‌شود و ارزیابی و برآورد اقلام تعهدی هم با خطا و به بیانی با تحریف موقت حسابداری همراه است و موجب کاهش پایداری اقلام تعهدی می‌شود در نتیجه انتظار داریم در الگوی بالا $\gamma_2 < 0$ باشد. از سوی دیگر پیش بینی می‌شود افزایش کارایی مدیریت داراییها و هم‌چنین اثر تعاملی کارایی مدیریت دارایی و رشد فروش موجب کاهش اقلام تعهدی، و در نتیجه موجب افزایش پایداری اقلام تعهدی شود. بنابراین، انتظار داریم ضریب ΔAT_t و ضریب $(\text{SG}_t \times \Delta \text{AT}_t)$ ، مثبت و در واقع در الگوی بالا $\gamma_3 > 0$ و $\gamma_4 > 0$ باشد.

جامعه آماری و داده‌ها

برای بررسی تجربی روابط مورد نظر از جامعه آماری تحقیق یعنی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۷ با رعایت شرایط زیر داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری شده است:

۱. شرکتهای از سال ۱۳۷۷ در بورس اوراق بهادار تهران حضور داشته باشند.

۲. شرکتها سود آور باشند و جزو شرکتهای مالی نباشند.
 ۳. پایان سال مالی شرکتها ۲۹ اسفند باشد و طی سالهای ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۷ تاریخ صورتهای مالی خود را تغییر نداده باشند و اطلاعات آنها موجود باشد.
- با توجه به معیارها، ۵۸۵ مشاهده سال - شرکت از ۱۴۵ شرکت حاضر در بورس به عمل آمده است. برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز به نرم افزار تدبیر پرداز و نیز سایت بورس اوراق بهادار تهران مراجعه شده است.

یافته‌های پژوهش

نتایج آمار توصیفی

جدول شماره ۱ آمار توصیفی ارقام تعهدی (ACC) و متغیرهای مالی مربوط را نشان می‌دهد. میانگین و میانه ارقام تعهدی (ACC)، هر دو مثبت و حاکی است که دارایی عملیاتی شرکتها در دوره مورد مطالعه رشد دارد. میانگین و میانه رشد فروش (SG) هر دو مثبت است و نشان می‌دهد که رشد فروش (SG) یکی از منابع اصلی ارقام تعهدی شرکتها است. اما میانگین و میانه تغییرات کارآیی مدیریت داراییها (ΔAT)، هر دو منفی است و بیانگر این است که گردش دارایی عملیاتی و در واقع دفعات فروش کالای شرکتها مورد مطالعه در طی دوره مورد نظر کاهش یافته است. البته همین کاهش کارایی هم یکی از عوامل افزایش ارقام تعهدی است. چون قبلاً هم اشاره شد که کاهش کارایی داراییها موجب افزایش موجودیها و تحریف موقت حسابداری آن و ارقام مشابه می‌شود.

جدول شماره ۱. آمار توصیفی متغیرها

عنوان متغیر	میانگین	انحراف معیار	٪۲۵	میانه	٪۷۵
ACC	۰/۲۱۶	۰/۵۴۶	-۰/۰۳۵	۰/۱۱۲	۰/۴۵۶
SG	۰/۱۲۹	۰/۲۸۱	۰/۰۴۵	۰/۱۸۱	۰/۲۹۱
ΔAT	-۰/۰۵۲	۰/۳۳۵	-۰/۱۱۲	-۰/۰۴۱	۰/۱۹۲
RNOA	۰/۱۲۴	۰/۱۱۲	۰/۰۴۱	۰/۱۲۱	۰/۲۱۲

ACC: ارقام تعهدی. SG: رشد فروش. ΔAT : تغییر کارایی مدیریت داراییها. RNOA: نرخ

بازده حسابداری.

ماتریس همبستگی بین متغیرها در جدول شماره (۲) ارائه شده است. رشد فروش (SG) و اقلام تعهدی (ACC)، همبستگی مثبت معنی‌داری با هم دارند. اما مهمتر از آن همبستگی معنی‌دار بین تغییر کارایی مدیریت داراییها (ΔAT) و اقلام تعهدی (ACC) است که رقمی بالغ بر ۰/۵۲- (اسپیرمن) و ۰/۷۲- (پیرسون) است. چنانکه اشاره شد با توجه به داده‌های مربوط به شرکت‌های مورد مطالعه، کارایی مدیریت داراییها با اقلام تعهدی رابطه منفی دارد و حاکی است که با افزایش کارایی مدیریت داراییها، اقلام تعهدی کاهش می‌یابد. همبستگی منفی بین اقلام تعهدی (ACC) و کارایی مدیریت داراییهای عملیاتی (ΔAT) شواهد اولیه‌ای حاکی از تأثیر مثبت کارایی مدیریت دارایی بر افزایش پایداری اقلام تعهدی به دست می‌دهد.

مفروضات الگوهای رگرسیون از جمله نرمال بودن توزیع جزء باقیمانده الگوها و صفر بودن میانگین این جزء مورد آزمون قرار گرفته و تأیید شده است. برای رعایت اختصار، نتایج این آزمونها گزارش نشده است. استقلال جزء باقیمانده الگوهای رگرسیون با معیار دورین - واتسون (DW) بررسی شده است. مقدار این معیار درباره هر الگو در جدولهای نتایج آزمون فرضیه‌ها ارائه شده، و حاکی است که باقیمانده الگو خود همبسته نیست.

جدول شماره ۲. ماتریس ضرایب همبستگی بین متغیرها

بالای قطر همبستگی پیرسون و پایین قطر همبستگی اسپیرمن بین متغیرها را نشان می‌دهد.

	ACC_t	SG_t	ΔAT_t	$RNOA_t$	$RNOA_{t+1}$
ACC_t	-	۰/۱۸۵۳***	-۰/۵۲۲۴***	۰/۲۲۸۹***	۰/۰۲۴۲*
SG_t	۰/۱۵۲۲***	-	۰/۱۶۳۲***	۰/۱۳۵۱**	۰/۰۹۳۴***
ΔAT_t	-۰/۷۲۴۵***	۰/۱۹۸۲***	-	-۰/۱۱۲۴***	۰/۱۰۲۴**
$RNOA_t$	۰/۲۵۳۱***	۰/۱۵۲۳**	-۰/۱۰۲۱***	-	۰/۵۲۸۴***
$RNOA_{t+1}$	۰/۰۸۵۷**	۰/۲۲۳۵***	۰/۱۵۲۳***	۰/۶۲۳۳***	-

ACC: اقلام تعهدی که به عنوان رشد خالص داراییهای عملیاتی تعریف شده است. SG: رشد فروش که از تقسیم تغییرات فروش دوره جاری نسبت به دوره قبل بر فروش دوره قبل بدست آمده است. ΔAT_t : نرخ گردش خالص دارایی عملیاتی، که از تقسیم فروش دوره t بر خالص داراییهای عملیاتی دوره t بدست آمده است. RNOA: نرخ بازده حسابداری که از تقسیم سود عملیاتی بر خالص داراییهای عملیاتی ابتدای دوره به دست آمده است. میزان معنی‌داری رابطه در داخل پرانتز آمده و سطح خطای ۱، ۵ و ۱۰ درصد به ترتیب با **، * و * نشان داده شده است.

نتایج آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول بیان می‌کند که تحریفات حسابداری موجب کاهش پایداری اقلام تعهدی می‌شود. خلاصه نتایج آزمون فرضیه اول در جدول شماره (۳) نشان داده شده است. همان طور که در جدول شماره (۳) مشاهده می‌شود ضریب اقلام تعهدی (ACct) منفی و در سطح خطای ۱ درصد معنادار است و این نتیجه مطابق با نتایج تحقیقات اسلوان (۱۹۹۶)، فیلد و همکارانش (۲۰۰۳) و ریچاردسون و همکارانش (۲۰۰۵) حاکی از کم بودن پایداری جزء تعهدی سود است. بنابراین با توجه به نتایج، فرضیه اول در سطح اطمینان ۹۹ درصد پذیرفته می‌شود.

جدول شماره (۴) نتایج اجرای الگوهای رگرسیون مربوط به اجزای اقلام تعهدی (ACC) یعنی جزء رشد (SG) و کارایی (ΔAT) را نشان می‌دهد. طبق فرضیه دوم انتظار این است که رشد فروش موجب کاهش پایداری اقلام تعهدی گردد. همان طور که مشاهده می‌شود ضریب رشد فروش (SG)، -0.032 و در سطح خطای ۱ درصد معنادار است. به بیان دیگر رشد فروش موجب کاهش پایداری اقلام تعهدی می‌شود که با نتایج تحقیق ریچاردسون و همکارانش (۲۰۰۶) سازگار است. بنابراین با توجه به نتیجه، فرضیه دوم در سطح اطمینان ۹۹ درصد پذیرفته می‌شود.

جدول شماره ۳. نتایج آزمون فرضیه اول

	$RNOA_{t+1} = \gamma_0 + \gamma_1 RNOA_t + \gamma_2 ACC_t + u_{t+1}$				
	γ_0	γ_1	γ_2	DW	Adj.R ²
ضریب	۰/۱۱۲	۰/۴۲۵		۱/۷۲۱	۰/۱۸۲
t آماره	۱۲/۲۵	۲۹/۳۴			
معناداری	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)			
ضریب	۰/۱۵۲	۰/۵۱۲	-۰/۱۰۲	۱/۷۶۵	۰/۲۲۱
t آماره	۱۵/۲۳	۲۱/۵۶	-۹/۶۵		
معناداری	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)		

هم در زیر (P- Value) و سطح معنی داری t: نرخ بازده حسابداری. آماره RNOA: اقلام تعهدی. ACC. ضرایب متغیرها آمده است.

فرضیه سوم پیش‌بینی می‌کند بین کارایی مدیریت داراییها (ΔAT_t) و پایداری ارقام تعهدی رابطه مثبت وجود داشته باشد. همان‌طور که در جدول شماره (۴) شواهد آزمون فرضیه نشان می‌دهد طبق پیش‌بینی، ضریب ΔAT_t ، مثبت (۰/۰۸۷) و در سطح خطای ۱ درصد معنادار است و بیانگر است که فرضیه سوم در سطح اطمینان ۹۹ درصد پذیرفته می‌شود.

فرضیه چهارم بیان می‌کند جزء تعاملی رشد فروش و کارایی مدیریت دارایی موجب افزایش پایداری ارقام تعهدی می‌شود. همان‌طور که در جدول شماره (۴) مشاهده می‌شود ضریب جزء تعاملی رشد فروش و کارایی مدیریت دارایی ($SG_t \times \Delta AT_t$)، ۰/۱۴۲، و در سطح خطای ۵ درصد معنادار است و وجود رابطه مستقیم بین اثر تعاملی کارایی مدیریت داراییها و رشد فروش با پایداری ارقام تعهدی را نشان می‌دهد. بنابراین طبق نتایج، فرضیه چهارم نیز در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود.

جدول شماره ۴. نتایج آزمون فرضیه‌های دوم تا چهارم

	$RNOA_{t+1} = \gamma_0 + \gamma_1 RNOA_t + \gamma_2 SG_t - \gamma_3 \Delta AT_t - \gamma_4 (SG_t \times \Delta AT_t) + v_{t+1}$					DW	Adj.R ²
	γ_0	γ_1	γ_2	γ_3	γ_4		
ضریب	۰/۱۵۲	۰/۴۷۵	-۰/۳۲			۲/۰۴	۰/۱۷۹
t آماره	(۱۳/۱۵)	(۲۲/۳۵)	(-۶/۶۵)				
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰				
ضریب	۰/۲۶۵	۰/۳۹۱		۰/۰۸۷		۱/۹۶۱	۰/۱۹۲
t آماره	(۱۰/۲۱)	(۳۱/۰۲)		(۵/۵۶)			
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		۰/۰۰۰			
ضریب	۰/۱۲۲	۰/۳۵۳			۰/۱۴۲	۲/۱۶۶	۰/۱۸۷
t آماره	(۹/۸۶)	(۲۸/۶۵)			(۲/۰۴)		
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			۰/۰۴۲		
ضریب	۰/۱۴۲	۰/۴۲۳	-۰/۱۵۲	۰/۱۰۲	۰/۰۴۵	۱/۸۵۲	۰/۲۱۳
t آماره	(۱۱/۱۳)	(۳۵/۲۱)	(-۸/۸۶)	(۷/۳۵)	(۰/۶۸۵)		
معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۵۲		

ACC: ارقام تعهدی. SG: رشد فروش. ΔAT_t : تغییر کارایی مدیریت داراییها. RNOA: نرخ بازده حسابداری. آماره t و سطح معنی‌داری نیز در زیر ضرایب متغیرها آمده است.

برای بسط بیشتر تحقیق بعد از بررسی رابطه جداگانه اجزای ارقام تعهدی (که تحریفات حسابداری در آنها مستتر است) با پایداری ارقام تعهدی به بررسی تأثیر همزمان این متغیرها بر پایداری ارقام تعهدی پرداخته شده است. همان‌طور که در جدول شماره (۴) مشاهده می‌شود ضرایب رشد فروش (SG)، کارایی مدیریت داراییها (ΔAT_t) و جزء تعاملی رشد فروش و کارایی مدیریت دارایی ($SG_t \times \Delta AT_t$) به ترتیب $-0/152$ ، $0/102$ و $0/045$ است و دو مورد اول در سطح ۹۹ درصد رابطه معنی‌داری با بازده آینده دارد. اما ضریب جزء تعاملی رشد فروش و کارایی مدیریت دارایی ($SG_t \times \Delta AT_t$) معنادار نیست.

بحث و تفسیر نتایج و پیشنهادها

در این مقاله نقش تحریفات موقت حسابداری در تبیین کم بودن پایداری جزء تعهدی سود به طور تجربی مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق حاکی است که تحریفات موقت حسابداری در کاهش پایداری ارقام تعهدی نقش مهمی دارد؛ به بیان دقیقتر، جزء تعهدی سود (که به دلیل دخالت ذهنیت در اندازه‌گیری آن حاوی تحریفات موقت حسابداری است) با بازده آینده حسابداری رابطه منفی و معنادار دارد. این نتیجه با نتایج تحقیقات اسلوان (۱۹۹۶)، فیر فیلد و همکارانش (۲۰۰۳) و ریچاردسون و همکارانش (۲۰۰۵) حاکی از کم بودن پایداری جزء تعهدی سود مطابق است.

نتایج آزمون فرضیه‌های مربوط به اجزای ارقام تعهدی، یعنی جزء رشد و کارایی مطابق با نتایج تحقیق ریچاردسون و همکارانش (۲۰۰۶) نشان می‌دهد رشد فروش موجب کاهش و جزء کارایی موجب افزایش پایداری ارقام تعهدی می‌شود. زیرا طبق پیش‌بینی، رشد فروش با بازده آینده رابطه منفی و معنی‌دار و جزء کارایی ارقام تعهدی با بازده آینده رابطه مثبت و معنی‌دار دارد؛ به بیان دیگر هرچه مدیریت داراییها کارا تر باشد، میزان ارقام تعهدی کاهش، و در نتیجه پایداری این ارقام، افزایش می‌یابد.

این یافته‌ها بر اهمیت تجزیه و تحلیل دقیق اطلاعات حسابداری هنگام ارزیابی عملکرد مالی شرکتها تأکید دارد. حسابداری تعهدی به دنبال فراهم آوردن اطلاعات مربوط برای

سرمایه‌گذاران است. اما بهبود ویژگی مربوط بودن اطلاعات، قابلیت اعتماد آن را می‌کاهد. کاهش قابلیت اعتماد در قالب خطای موقت برآورد اقلام تعهدی و فرصتهایی که روشهای حسابداری در اختیار مدیریت قرار می‌دهد یافته‌های تحقیق مبنی بر پایداری کم جزء تعهدی سود، بیانگر نتیجه تعادلی است که مدیریت میان مربوط بودن و قابلیت اعتماد اطلاعات برقرار کرده است. ضرورت دارد موضوع تحریفات موقت حسابداری مستتر در اندازه‌گیری اقلام تعهدی در فرایند تدوین استانداردها مورد توجه متولیان قرار گیرد.

در تحقیقات آینده می‌توان به بررسی دقیقتر طبقات خاص اقلام تعهدی (مانند موجودیها، حسابهای دریافتنی و...) پرداخت و شواهد قویتری در مورد نقش تحریفات موقت حسابداری در پایداری اقلام تعهدی به دست آورد. هم‌چنین تعیین اینکه کدام یک از اقلام تعهدی در معرض تحریفات موقت حسابداری بیشتر قرار دارد، نیازمند تحقیق مستقلی است. در نهایت، شناسایی عوامل خارجی تسهیل‌کننده تحریفات موقت حسابداری از جمله استانداردهای حسابداری متضمن اندازه‌گیریهای ذهنی و ضعف حاکمیت شرکتی نیز می‌تواند موضوعات جالبی برای پژوهشهای آینده باشد.

یادداشتها

- ¹- Temporary Accounting Distortions ²- Lower Rates of Economic Profits
³- Diminishing Marginal Returns ⁴- Asset Turnover (AT)
⁵- Sales Growth (SG)

منابع و مأخذ

- کردستانی، غلامرضا و ضیاءالدین مجدی، (۱۳۸۶)، بررسی رابطه بین ویژگیهای کیفی سود و هزینه سرمایه سهام عادی، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۸، ص ۸۵ تا ۱۰۴.
- نوروش ایرج، امین ناظمی و مهدی حیدری، (۱۳۸۵)، کیفیت اقلام تعهدی و سود با تأکید بر نقش خطای برآورد اقلام تعهدی، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۳، ص ۱۳۵ تا ۱۵.
- Chan, K., Chan, L., Jegadeesh, N. and Lakonishok, J. (2006), "Earnings Quality and Stock Returns," *Journal of Business*, Vol. 79, pp. 1041-1082.
- Dechow, P., (1994), "Accounting Earnings and Cash Flows as Measures of Firm Performance: the Role of Accounting Accruals," *Journal of Accounting & Economics*, Vol. 18, pp. 3-42.
- Dechow, P. M., and Dichev, I. D. (2002), "The Quality of Accruals and Earnings: The Role of Accrual Estimation Errors," *The Accounting Review*, Vol. 77, pp. 35-59.
- Fairfield, P., Whisenant, J. and Yohn, T. (2003a), "Accrued Earnings and Growth: Implications for Future Profitability and Market Mispricing," *The Accounting Review*, Vol. 78, pp. 353-371.
- Healy, P., (1985), "The Effect of Bonus Schemes on Accounting Decisions," *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 7, pp. 85-107.
- Jones, J., (1991), "Earnings Management during Import Relief Investigations," *Journal of Accounting Research*, Vol. 29, pp. 193-228.
- Richardson, S., Sloan, R., Soliman, M. and Tuna, I. (2005), "Accrual Reliability, Earnings Persistence and Stock Prices," *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 39, pp. 437-485.
- Richardson, S., Sloan, R., Soliman, M. and Tuna, I. (2006), "The Implications of Accounting Distortions and Growth for Accruals and Profitability," *The Accounting Review*, Vol. 81, pp. 713-744.
- Sloan, R., (1996), "Do Stock Prices fully Reflect Information in Accruals and Cash flows about Future Earnings?" *The Accounting Review*, Vol. 71, pp. 289-315.
- Thomas, J., and Zhang, H. (2001), "Inventory Changes and Future Returns," *The Review of Accounting Studies*, Vol. 7, pp. 163-187.
- Xie, H. (2001), "The Mispricing of Abnormal Accruals," *The Accounting Review*, Vol. 76, pp. 357-373.